

مهارت‌آموزی ناقص تهدیدی برای بازار کار ایران

فقدان مهارت‌های کاربردی در میان فارغ‌التحصیلان و نیروی کار جوان، ناتوانی در پاسخگویی به نیازهای بازار کار امروز را به یک بحران جدی تبدیل کرده است

مسئله باید به دقت انجام شود تا اعتماد عمومی به آموزش‌های مهارتی حفظ شود. به همین منظور، وزارت کار آماده همکاری با وزارت میراث فرهنگی و گردشگری برای تهیه اطلس مشاغل سنتی و توسعه آموزش‌های مرتبط است.»

به‌روزرسانی مهارت‌های نیروی انسانی و رفع نقص‌های مهارتی در دنیای امروز یک ضرورت است؛ اگر نیروی انسانی نتواند آموزش‌های تخصصی به‌روز دریافت کند و خود را با تکنولوژی‌ها و نوآوری‌های جدید خود مجهز نسازد، از گردونه رقابت حذف می‌شود و از قطار تندروی اشتغال جا می‌ماند. بسیاری از مهارت‌هایی که دیروز یک امتیاز مثبت برای کارایی در بازار کار به شمار می‌رفت، امروز جزو مهارت‌های منسوخ هستند و به همین ترتیب، بسیاری از تخصص‌های امروز نیز فردا با سرعتی بیش از گذشته به سمت منسوخ شدن پیش خواهند رفت.

ضرورت رفع فقر مهارتی

زمستان سال گذشته، معاون وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی با اشاره به حذف ۹۲ میلیون شغل و ایجاد ۱۷۰ میلیون شغل در پنج سال آینده گفت: «نزدیک به ۴۰ درصد از مهارت‌های فعلی کارگران تا سال ۲۰۳۰ منسوخ می‌شود.» غلامحسین محمدی در سلسله نشست‌های گفت‌وگوهای عدالت اجتماعی با موضوع «فرز‌دایی و رفاه در آینده آموزش» افزود: «از هر ۱۰ کارگر، ۶ نفر تا قبل از سال ۲۰۲۷ نیازمند افزایش مهارت و آموزش هستند.»

رئیس سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور فقر مهارتی را یکی از عوامل اصلی تأثیرگذار در افزایش نرخ بیکاری و تورم دانست که منجر به رشد شاخص فلاکت در جامعه می‌شود و تصریح کرد: «رفع شکاف مهارتی و تحقق عدالت، با اتصال بازار کار، نظام شایستگی و آموزش در زیست‌بوم اشتغال ممکن می‌شود.»

وی فقر مهارتی را به معنای کمبود یا فقدان مهارت‌های لازم برای ورود به بازار کار و داشتن یک شغل پایدار و با درآمد مناسب خواند و توضیح داد: «این معضل ناشی از ناکارآمدی برنامه‌های درسی و عدم توجه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، موانع مالی، اجتماعی یا فرهنگی برای دسترسی به آموزش با کیفیت، تغییرات سریع تکنولوژی و تأثیر آن بر بازار کار، نبود ارتباط مؤثر میان مؤسسات آموزشی و نیازهای واقعی بازار کار و شرایط اقتصادی مانند بیکاری و نابرابری‌های اجتماعی است.»

بر اساس داده‌های منتشرشده توسط سازمان فنی و حرفه‌ای: «هر سال آموزش فنی مناسب باعث افزایش ۱۰ درصدی مزد کارگر می‌شود و بهره‌وری را سالانه تا ۳ درصد ارتقا می‌دهد. افزایش ثبت‌نام در دوره‌های فنی و حرفه‌ای تا بیش از ۳ درصد، اثر مستقیم بر رشد تولید ملی کشورها دارد. همچنین نرخ بیکاری در کشورهایی که آموزش‌های فنی مناسبی دارند، ۴۰ درصد کمتر از کشورهایی فاقد این آموزش‌هاست.»

همچنین، ۴۰ درصد از کارفرمایان نیروی کار خود را به دلیل عدم تطابق مهارت‌شان با شرایط جدید تولید در معرض تعدیل قرار می‌دهند و افراد آموزش‌دیده و ماهری که قادر به کار با ابزارهای جدید هستند، جایگزین می‌شوند.»

رتبه پایین ایران در هرم مهارت

در حال حاضر، ضعف‌ها و کاستی‌های متعدد نظام آموزش فنی کشور باعث تنزل رتبه ایران از منظر مهارت‌های حرفه‌ای نیروی کار شده است. در اردیبهشت ماه امسال، رئیس سازمان فنی و حرفه‌ای با انتقاد از وضعیت نظام آموزشی کشور اعلام کرد: «در میان ۱۴۰ کشور، ایران از نظر میانگین سال‌های تحصیل رتبه ۶۱ و از نظر مهارت‌های کسب‌شده رتبه ۱۳۶ را داراست؛ یعنی در میان شش کشور انتهایی جدول جهانی قرار داریم. این امر نشان می‌دهد که آموزش در کشور بر اساس نیازهای واقعی بازار کار طراحی نشده است.»

او افزود: «اگر این روند اصلاح نشود، ناترازی موجود در نظام آموزشی و مهارتی افزایش خواهد یافت. سالانه بیش از یک میلیون و ۴۰۰ هزار نفر وارد بازار کار می‌شوند، در حالی‌که علی‌رغم وجود بیش از یک میلیون فرصت شغلی، نبود نیروی ماهر از یک سو و نارضایتی کارجویان از بیکاری از سوی دیگر به چشم می‌خورد.»

محمدی ادامه داد: «نظام آموزش عالی تنها ۲۰ درصد و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای حدود ۳۷ درصد از نیازهای بازار کار را پاسخ می‌دهد و در مجموع، تنها ۲۸ درصد از نیازهای مهارتی بازار کار در سیستم آموزشی کشور پوشش داده می‌شود.»

در مردادماه امسال، «احمد میدری» وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی نیز با یادآوری ضرورت ارتقای جایگاه مهارت‌آموزی در کشور، بر ضعف‌های نظام فنی و حرفه‌ای و مهارت‌آموزی ناقص و ناکافی نیروی انسانی تأکید کرد و گفت: «حرکت به سمت مهارت‌آموزی در دنیای امروز امری اجتناب‌ناپذیر است و باید مراکز فنی و حرفه‌ای بازسازی شوند.»

او با اشاره به اینکه دانش‌آموزان کشور سال‌هاست به سمت رشته‌های نظری سوق داده شده‌اند، افزود: «در کشورهای دیگر تنها ۲۰ تا ۳۰ درصد دانش‌آموزان به رشته‌های نظری می‌روند و مابقی در حوزه‌های مهارتی آموزش می‌بینند، اما در ایران این روند معکوس است، به نحوی که حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد به سمت مهارت‌آموزی رفته‌اند.»

از نگاه وزیر کار، مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای نیازمند بازسازی و رفع فرسودگی تجهیزات هستند و با توجه به نگاه ویژه دولت، باید به سمت شناسایی و بازسازی این مجموعه‌ها حرکت شود. وی همچنین بر اعتبارسنجی مدارک مؤسسات خصوصی تأکید کرد و گفت: «این

است؛ بحرانی مشابه بحران ناترازی انرژی که در آینده بروز خواهد کرد». هشدار فقدان مهارت، هشدار جدی است. رئیس سازمان فنی و حرفه‌ای پیش‌تر در اردیبهشت ماه امسال، در نشست شورای توسعه مهارت استان آذربایجان شرقی با اشاره به بحران مهارت در کشور اظهار داشت: «هم‌اکنون تنها ۴۰ درصد از نیروی کار جدید در کشور، از مهارت کافی برای ورود مؤثر به بازار کار برخوردارند. این وضعیت نتیجه نبود زیرساخت‌های مناسب آموزشی برای ارائه مهارت‌های مورد نیاز بازار کار است.»

او افزود: «طبق پیش‌بینی‌ها، در سال‌های آینده حدود ۱۷۰ میلیون شغل جدید باید ایجاد و ۹۰ میلیون شغل موجود نیز حذف شود. این دگرگونی عظیم به آن معناست که ۶۰ درصد از نیروی کار باید مهارت‌های خود را به‌روزرسانی کنند.» با داده‌هایی که رئیس سازمان فنی و حرفه‌ای و معاون وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی ارائه داده‌اند، نتیجه‌گیری ساده است: «بیشتر آموزش‌های فنی و تخصصی عرضه‌شده به نیروی کار جوان، ناکافی است و آنچه در نظام آموزشی رسمی و غیررسمی ما رخ می‌دهد، روندی است که می‌توان آن را «مهارت‌آموزی ناقص» نامید.»

بر اساس اطلاعات غلامحسین محمدی، ۶۰ درصد فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها مهارت کافی مورد نیاز بازار کار را ندارند و پس از سال‌ها صرف وقت و هزینه در نظام آموزش عالی، دوباره باید سراغ مهارت‌آموزی مؤثر و کاربردی بروند. علاوه بر این، ۶۰ درصد نیروی کار، به‌ویژه تازه‌واردان به بازار کار نیز فاقد مهارت کافی هستند و آن‌ها نیز باید مهارت‌های خود را به‌روزرسانی و ارتقا دهند.

«آرمین خوشوقتی» در ارتباط با مهارت‌آموزی ناقص گروه اول یعنی فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، به لزوم برقراری ارتباط کارآمد میان صنعت و دانشگاه اشاره کرد و گفت: «دوران کارورزی دانشجویی باید جدی گرفته شود و دانشجویان، به‌ویژه در رشته‌های تخصصی، مکلف باشند دوران کارآموزی خود را در محیط واقعی کار یعنی در کارگاه‌ها و صنایع بگذرانند. در عین حال، آموزش‌های تئوریک بی‌فایده باید متوقف شود.»

این کارشناس روابط کار درباره فقر مهارت و مهارت‌آموزی ناقص گروه دوم یا همان نیروی انسانی شاغل گفت: «تقویت آموزش‌های ضمن کار و جدی گرفتن مراکز آموزشی جوار کارگاهی با مشارکت کارفرمایان و فعالان صنعت، راهکارهایی است که هدف به‌روزرسانی مهارتی نیروی کار را محقق می‌سازد.»

آموزش پایدار؛ کلید مهارت‌آموزی

هزینه سنگین، مهارت‌های خود را ارتقا دهند. آرمین خوشوقتی تأکید می‌کند که کارفرما نباید از مسئولیت مهارت‌آموزی شاغلان‌شان خالی کند و انتظار داشته باشیم کارگران بیکار در شرایط توری از جیب خود هزینه کنند. او می‌گوید: «مهارت‌آموزی مؤثر و کارآمد باید بخشی جدایی‌ناپذیر از نظام آموزشی و بازار کار باشد. دانش‌آموزان، دانشجویان و کارگران باید مهارت‌های مورد نیاز بازار کار را در همان چرخه کار و تحصیل دریافت کنند؛ بدون نیاز به صرف وقت و هزینه اضافی.»

راهِل چیست؟ فعالان کارگری و کارشناسان روابط کار معتقدند کارفرمایان نباید با تعدیل نیروی کار غیرماهر یا کم‌ماهر به بحران مهارت پاسخ دهند. بلکه باید ملزم به ارائه آموزش‌های ضمن خدمت به کارگران شوند. در کنار آن، سازمان فنی و حرفه‌ای و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باید تأسیس و توسعه مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای جوار کارگاهی با مشارکت کارفرمایان را جدی بگیرند. به این ترتیب، کارگران دچار فقر مهارتی می‌توانند بدون از دست دادن شغل و بدون

بازار کار ایران با بحرانی پنهان روبه‌روست؛ میلیون‌ها جوان تحصیل کرده و حتی کارگران باسابقه، پس از سال‌ها آموزش و تجربه، وقتی به میدان کار می‌رسند درمی‌یابند که توان رقابت ندارند. آن‌ها یا اساساً مهارتی درخور نیازهای امروز ندارند یا آنچه در دانشگاه‌ها و دوره‌های آموزشی آموخته‌اند، برای پیدا کردن شغل پایدار کافی نیست.

«فقدان مهارت» در بازار کار ایران به یک تراژدی می‌ماند؛ نیروی انسانی، حتی فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، با چالش‌هایی جدی مانند «فقر مهارت» یا «کسر مهارت» روبه‌رو هستند. به این معنا که یا اساساً مهارت به‌درد بخوری برای نیازهای امروز بازار ندارند، یا مهارت‌های به‌دست‌آمده در نظام آموزشی رسمی و حتی در دوره‌های فنی و حرفه‌ای، برای یافتن شغل مناسب و ماندگاری در آن کافی نیست.

معضلی به نام فقدان مهارت کافی

«کسر مهارت» معضلی است که حتی کارگران باسابقه نیز با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند؛ به گونه‌ای که پس از تعطیلی کارگاه، تعدیل نیرو یا از دست دادن شغل پیشین به هر دلیلی، توان چندان‌ی برای رقابت در بازار کار ندارند و نمی‌توانند دانش و مهارت‌های حرفه‌ای خود را با نیازهای به‌روز بازار کار منطبق کنند.

«آرمین خوشوقتی» کارشناس حقوقی و روابط کار، در این باره به ضعف‌ها و نارسایی‌های آموزش‌های حین کار اشاره کرد و به آتیهِنو گفت: «آموزش‌های جوار کارگاهی و ضمن کار چندان جدی گرفته نمی‌شود؛ در بسیاری موارد، کارگران در یک جایگاه شغلی خاص با وظایف مشخص و محدود، درجا می‌زنند و هیچ‌اقدامی برای به‌روزرسانی دانش و توانایی‌های آن‌ها صورت نمی‌گیرد.»

او با بیان اینکه «این گروه از کارگران هنگام ورود دوباره به بازار کار و تلاش برای یافتن شغل جدید متوجه می‌شوند که با معضل کسر مهارت مواجه هستند» ادامه داد: «آن‌ها ناگهان درمی‌یابند که مهارت‌هایشان قدیمی است و دیگر به درد بازار کار نمی‌خورد. این نقیصه، ناشی از بی‌توجهی به آموزش‌های ضمن کار است. دانشگاه‌های فنی و حرفه‌ای جوار کارگاهی باید به‌عنوان یک راه‌حل مستمر برای جبران کسر مهارت کارگران و نیروی انسانی شاغل در بخش‌های مختلف تولید و خدمات، با جدیت در دستور کار قرار گیرد.»

به گفته خوشوقتی، بخش مهم دیگری از معضل فقر یا کسر مهارت، ناشی از ناکارآمدی آموزش‌های رسمی در نظام آموزشی و آکادمیک کشور است. او تصریح کرد: «آنچه به دانش‌آموزان و دانشجویان در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها آموزش داده می‌شود، غالباً برای بازار کار مفید نیست. ارتباط‌سازنده و تعامل واقعی میان صنعت و دانشگاه برقرار نیست و گاه می‌بینیم فارغ‌التحصیلان آموزش عالی، حتی در رشته‌های فنی و مهندسی، مهارت‌های کاربردی مورد نیاز را ندارند و نمی‌توانند از پس ساده‌ترین وظایف محول‌شده در بازار کار برآیند.»

آمارها و ارقام نگران‌کننده

فقر یا کمبود مهارت، واقعیت تلخی است که مسئولان نیز به آن اذعان دارند. هشتم مرداد، «غلامحسین محمدی» رئیس سازمان فنی و حرفه‌ای کشور اظهار کرد: «۴۰ درصد دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، مهارت لازم برای اشتغال را ندارند که این خود نشانه‌ای از یک بحران جدی است؛ بحرانی مشابه بحران ناترازی انرژی که در آینده بروز خواهد کرد.»

این مقام مسئول در «جشنواره ملی مهارت» با اشاره به وضعیت موجود در حوزه مهارت‌آموزی، افزود: «بحران منابع انسانی نیز وضعیتی مشابه دارد و ممکن است در آینده با ناترازی در نیروی ماهر مواجه شویم. امروز از هر چهار جوان ۱۵ تا ۲۰ ساله، یکی نه به کار می‌اندیشد و نه به تحصیل و مهارت‌آموزی. همچنین ۴۰ درصد دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، مهارت لازم برای اشتغال را ندارند که این خود نشانه‌ای از یک بحران جدی

نوشین مقدم‌پناه

روزنامه نگار

“

کمبود

مهارت‌های

عملی و

آموزش‌های

ناکافی

بسیاری از

نیروی کار

جوان و فارغ

التحصیلان را

از ورود موفق

به بازار کار

بازمی‌دارد و

نیاز فوری به

مهارت‌آموزی

کاربردی

را آشکار

می‌سازد

یادداشت
O P I N I O N
محسن باقری
نماینده کارگران در مذاکرات مزدی

کارگران چگونه

خانه‌دار می‌شوند؟

در فروردین ماه سال جاری، احمد میدری، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، در حاشیه جلسه هیئت دولت اعلام کرد که برنامه‌ای برای مسکن کارگری تهیه شده و به دولت تقدیم خواهد شد. این برنامه شامل کارکنان همه کارگران است، از جمله کسانی که در شرکت‌های تابعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی فعالیت دارند. به گفته میدری، متولی ساخت مسکن کارگری، شرکت خانه‌سازی است و آنچه این شرکت پیش‌بینی کرده، ساخت ۳۰۰ هزار واحد طی سه سال است.

وزیر کار همچنین خبر داد که زمین‌های اطراف شهرک‌های صنعتی و برخی از زمین‌های داخل شهرها برای ساخت مسکن کارگران اختصاص خواهد یافت. هدف از این اقدام، برداشتن گام‌های مؤثر در رفع مشکلات اساسی جامعه کارگری و فراهم کردن امکان خانه‌دار شدن میلیون‌ها کارگر است. میدری تصریح کرد که این طرح، نه تنها پاسخ به نیاز مسکن، بلکه حرکتی برای تثبیت وضعیت اقتصادی و اجتماعی کارگران محسوب می‌شود. در اردیبهشت ماه و در جریان مراسم هفته کارگر، میدری به تجربه دولت‌های گذشته در طرح مسکن رایگان اشاره کرد و گفت که تلاش‌های قبلی آن طور که باید موفق نبوده‌است. با این حال، او تأکید کرد که ناکامی‌های گذشته دلیلی برای نادیده گرفتن مسکن کارگری نیست. امسال با همکاری کارگران و کارفرمایان، دولت در جهت تأمین مسکن برای جامعه کارگری گام خواهد برداشت و راه‌اندازی تعاونی‌های مسکن کارگری با جدیت دنبال خواهد شد. این تعاونی‌ها، با مشارکت خود کارگران، قادرند بهترین طرح‌های خانه‌دار شدن را با توجه به شرایط معیشتی آنها ارائه دهند، چراکه بسیاری از کارگران با حقوق ۱۴ تا ۱۵ میلیون تومان، توانایی مشارکت در طرح‌های مسکن معمول را ندارند و از پس پرداخت تسهیلات رایج برنمی‌آیند. سال گذشته تفاهم‌نامه‌ای میان وزارت تعاون و بانک توسعه تعاون منعقد شد که بر اساس آن، مبلغ ۲ هزار میلیارد ریال اعتبار، علاوه بر تسهیلات نهضت ملی مسکن، برای حمایت از ساخت مسکن کارگری در قالب تعاونی‌ها اختصاص یافت. میدری یادآوری کرد که پیش از هر اقدام عملی، باید متولیان مشخص برای مسکن کارگری تعیین شود؛ وی ترجیح داد تا کمیته‌ای سه‌جانبه برای پیگیری این مسئله ایجاد شود. در گام نخست، تعاونی‌های مسکن کارگری نیازمند حمایت جدی هستند و در صورتی که دولت مجوز دهد، زمین‌های بایر اطراف کارخانه‌ها به صورت رایگان در اختیار تعاونی‌ها قرار خواهد گرفت. این تعاونی‌ها با همت کارگران می‌توانند خانه‌سازی کنند و طرح‌هایی متناسب با معیشت جامعه کارگری ارائه دهند. بر اساس اصل ۳۱ قانون اساسی، دولت متولی اصلی ساخت مسکن برای همه شهروندان با اولویت کارگران و روستائینان است. ماده ۱۴۹ قانون کار نیز وظایف دولت و کارفرمایان در حوزه مسکن کارگری را مشخص کرده است. برای عمل به این تکالیف بعد از سال‌ها غفلت، تعاونی‌های مسکن کارگری باید با حمایت دولت و کارفرمایان تقویت شوند و تحت نظارت کمیته‌ای سه‌جانبه، امکان خانه‌دار شدن میلیون‌ها کارگر فاقد مسکن فراهم گردد. این برنامه، تنها پاسخ قانونی به نیاز مسکن کارگران نیست، بلکه امید به زندگی بهتر و ثبات اقتصادی را در دل جامعه کارگری زنده می‌کند.